

VIDLIČKA, Ľ. 2007: Srpice (Mecoptera) ostrova Kopáč

Srpice (Mecoptera) ostrova Kopáč (Bratislava)

Ľubomír VIDLIČKA

Ústav zoológie SAV, Dúbravská cesta 9, 845 06 Bratislava

e-mail: lubomir.vidlicka@savba.sk

Úvod

Srpice sú malá skupina hmyzu, ktorá celosvetovo zahŕňa iba okolo 500 druhov z 9 čeľadí. Najväčší a najrozšírenejší je rod *Panorpa* s 250 druhmi vyskytujúcimi sa v Európe, Ázii a Severnej Amerike. Na Slovensku žije len 11 druhov (3 rody, 3 čeľade) (ZELENÝ, 1977; MAJZLAN, 2005). Napriek tomu sa o ich rozšírení u nás vie veľmi málo, celkove existuje asi 20 prác spomínajúcich konkrétne údaje z územia Slovenska. K tým najdôležitejším patria chronologicky práce autorov: MOCSÁRY (1900), POGRÁ CZ (1914), BALTHASAR (1936), MAYER (1938), MILLER, POVOLNÝ (1950), CHLÁDEK (1985), MAJZLAN (1992, 2005).

Zaujímavosťou je, že i napriek malému počtu druhov sa aj v posledných rokoch nachádzajú ďalšie nové druhy sieťokrídlovcov pre Slovensko (*Bittacus hageni* – VIDLIČKA, KMEŤOVÁ 2002; *Panorpa hybrida* – KMEŤOVÁ, 2001; MAJZLAN, 2005), čo poukazuje na malú prebádanosť ich výskytu u nás.

Je len samozrejmé, že doteraz neexistujú žiadne údaje o výskyte srpíc (Mecoptera) na území Kopáča. Zo starších prác sa dozvedáme z bližšieho okolia iba o výskyte druhu *Boreus hyemalis* na Kamzíku pri Bratislave (BALTHASAR, 1936, 1938) a všetkých 6 našich druhov z rodu *Panorpa* a druhu *Bittacus hageni* na viacerých miestach masívu Devínskej Kobyly (MAJZLAN, 2005).

Sledované územie

Ostrov Kopáč patrí územne do intravilánu Bratislavy a leží neďaleko Slovnaftu. Okrajové partie sú zalesnené hlavne lužným lesom, centrálna oblasť tvoriaca PR Ostrov Kopáč je lesostepného až stepného charakteru.

Materiál a metodika

Materiál bol získavaný pomocou Malaiseho pascí, ktoré boli umiestnené na území Kopáča v rokoch 2005 (1 pasca v lese v blízkosti horárne) a 2006 (2 pasce priamo na okraji stepnej časti PR Kopáč). Odbery boli robené v oboch rokoch viac-menej pravidelne v týždňových intervaloch. Získané jedince sú uskladnené v 70 % etanole na Ústave zoológie SAV.

Na determináciu príslušníkov z rodu *Panorpa* bol použitý kľuč vypracovaný ŠEVČÍKOM (1998) a pri rode *Bittacus* bola použitá práca TAJOVSKÉHO a LAUTERERA (1986).

Výsledky a diskusia

Získaný materiál srpíc je pomerne početný. V roku 2005 bolo chytených 91 jedincov (1 pasca) a v roku 2006 241 jedincov (2 pasce). V roku 2005 boli zaznamenané tri druhy, všetky z rodu *Panorpa*. Všetky tri druhy boli zaznamenané aj v roku 2006 a okrem nich pribudol aj pomerne vzácny druh *Bittacus italicus*. Prehľad získaných druhov je uvedený v tabuľke 1.

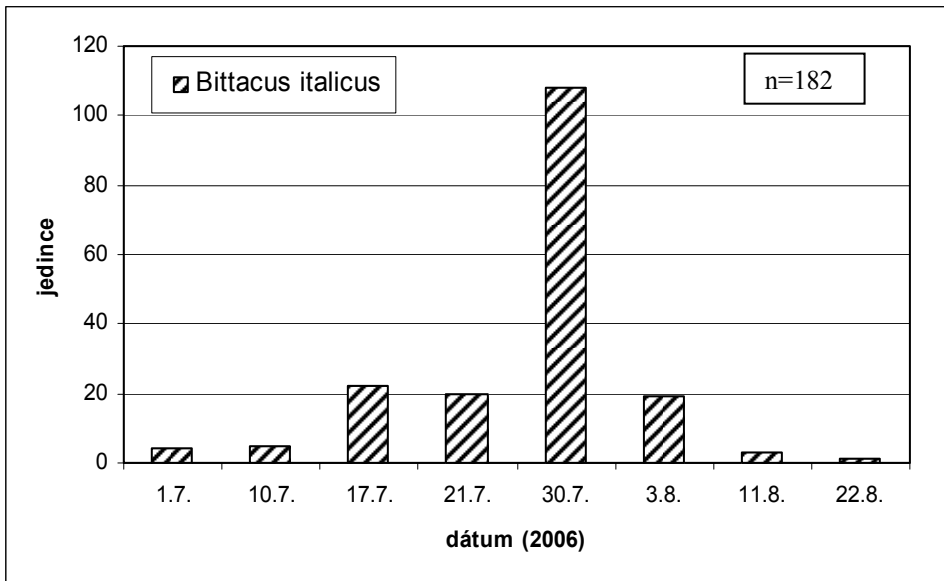
Druhy *Panorpa communis* a *Panorpa germanica* sú na území Slovenska hojné druhy s pomerne širokou ekologickou valenciou. Hojne sa vyskytovali od apríla resp. mája do septembra aj v PR Ostrov Kopáč. Prekvapivejší je výskyt vzácnejšieho druhu *Panorpa cognata*. Vyskytuje sa v celej Európe, ale je omnoho zriedkavejší ako predchádzajúce druhy. Počas výskumu bol zaznamenaný jeden exemplár v roku 2005 pri horárni a 30 jedincov v roku 2006 v stepnej časti. Vyskytoval sa od júna do septembra. Tento druh sa zaraďuje medzi teplomilné druhy vyskytujúce sa na teplých lokalitách.

Tabuľka 1. Výskyt srpíc (Mecoptera) v PR Ostrov Kopáč.

2006 / Mesiac	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.
Mecoptera						
Panorpidae						
<i>Panorpa</i> LINNAEUS, 1758						
- <i>communis</i> LINNAEUS, 1758	+	+	+	+	+	+
- <i>germanica</i> LINNAEUS, 1758		+	+	+	+	+
- <i>cognata</i> RAMBUR, 1842			+	+	+	+
Bittacidae						
<i>Bittacus</i> LATREILLE, 1802						
- <i>italicus</i> (MÜLLER, 1766)				+	+	
Počet druhov	1	2	3	4	4	3

Obzvlášť významný je nález druhu *Bittacus italicus*. Najstarší údaj o jeho výskyte uvádza BARTOŠ (1959) z Považia. Ďalší údaj o jeho výskyte je z okolia Bojníc (BRTEK, 1979 – ako *Bittacus hageni*). Z troch lokalít na južnom Slovensku ho zaznamenal CHLÁDEK (1985) na základe exemplárov chytených Laštůvkom a z tej istej oblasti aj TAJOVSKÝ a LAUTERER (1986). Náš výskum potvrdil jeho výskyt na Slovensku po 20-rokoch. V priebehu júla a augusta 2006 bolo chytených celkove 182 jedincov, čo naznačuje, že ostrov Kopáč je výnimočným biotopom. Obyčajne žije pri vodách a tiež na suchých a stepných lokalitách. Ostrov Kopáč zrejme spĺňa obe kritériá. Najväčšia

letová aktivita druhu *Bittacus italicus* bola zaznamenaná v poslednom júlovom týždni. Dynamiku jeho letovej aktivity ukazuje obrázok 1.

Obr. 1. Sezónna dynamika (letová aktivita) druhu *Bittacus italicus* na ostrove Kopáč v roku 2006 (na základe materiálu z dvoch Malaiseho pascí)

Súhrn

Počas dvojročného výskumu (2005-2006) na ostrove Kopáč boli zaznamenané štyri druhy srpíc (Mecoptera) z dvoch rodov a čeľadí, čo predstavuje 36 % u nás známych druhov. Výskyt dvoch vzácných teplomilných druhov (*Panorpa cognata* a *Bittacus italicus*) radí túto lokalitu medzi významné biotopy z hľadiska výskytu srpíc. Toto konštatovanie je umocnené aj naozaj masovým výskytom druhu *Bittacus italicus*, čo je doteraz úplne ojedinelým javom.

PodĎakovanie

Za finančnú podporu dakujeme grantovej agentúre VEGA (projekt č. 2/6156/27).

Scorpionflies (Mecoptera) of Ostrov Kopáč (Bratislava)

The occurrence of four species of scorpion-flies (Mecoptera) of two genera (*Panorpa* and *Bittacus*) were recorded in the Kopáč island during two-year research (2005-2006). It constitutes more than one third of the known

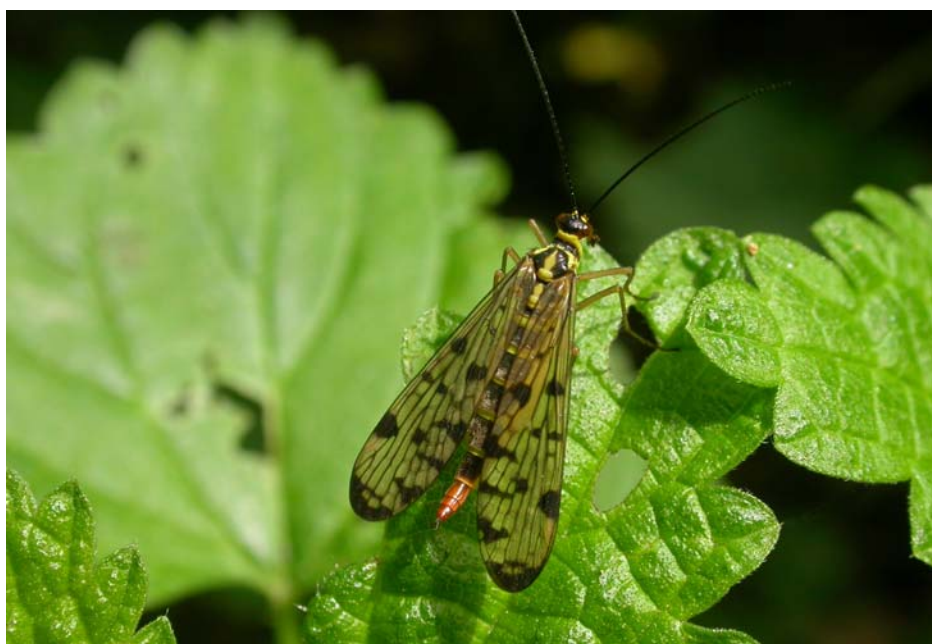
species from Slovakia. The occurrence of two rare xerothermous species, *Panorpa cognata* and *Bittacus italicus*, ranks this locality to the important biotopes. This fact is supported with mass occurrence of the species *Bittacus italicus*. It is the first finding of this species in Slovakia after 20 years and its mass occurrence is sporadic phenomenon.

Literatúra

- BALTHASAR, V. 1936. Z entomologického výskumu Slovenska. Bratislava, Časopis pro výskum Slovenska a Podkarpatské Rusi **10**(1-2): 205-212.
- BALTHASAR, V. 1938. Další příspěvek k entomologickému výskumu Slovenska. Entomologické listy **2**: 121-128.
- BARTOŠ, E. 1959. Srpice – Panorpata, p. 569-571. In: KRATOCHVÍL, J. (ed.) Klíč zvířeny ČSR, díl III., ČSAV, Praha.
- BRTEK, J. 1979. Živočišstvo, pp. 39-45. In: ŠIMURKOVÁ, A. (ed.) Příroda okresu Prievidza a jej ochrana. SZOPK Prievidza, ONV Prievidza, OPS Prievidza, Múzeum Bojnice.
- CHLÁDEK, F. 1985. K rozšíření srpic v Československu (Mecoptera). Správy Čs. společnosti entomologické při ČSAV **21**: 43-45.
- MAJZLAN, O. 1992. Rozšírenie srpic (Mecoptera) na území CHKO Ponitrie. Rosalia **8**: 147-148.
- MAJZLAN, O. 2005. Srpice (Mecoptera = Panorpata), p. 144-145. In: MAJZLAN a kol. Fauna Devínskej Kobyly. APOP, Bratislava.
- MAYER, K. 1938. Rod *Boreus* (Panorpata-Boreidae) v Československu. Entomologické listy **2**: 129-140.
- MILLER, F., POVOLNÝ, D. 1950. *Boreus lokayi* Klp. (Panorpata, Boreidae) v ČSR. Entomologické listy **13**: 91-96.
- MOCSÁRY, A. 1900. Ordo Neuroptera, p. 33-44. In: Fauna regni Hungariae. III. Arthropoda. Budapest.
- PONGRÁCZ, S. 1914. Magyarország Neuropteroidái. Rovartani Lapok **21**: 109 - 155
- TAJOVSKÝ, K., LAUTERER, P. 1986. Contributon to the knowledge of the genus *Bittacus* Latreille, 1802 (Mecoptera, Bittacidae) in Czechoslovakia. Časopis Moravského muzea, Vědy přírodní **71**(1-2): 189-193.
- VIDLIČKA, Ľ., KMEŤOVÁ I., 2002. First record of *Bittacus hageni* (Insecta: Mecoptera, Bittacidae) from Slovakia. Biologia, Bratislava **57**(2): 170.
- ZELENÝ, J. 1977. Mecoptera, p. 133. In: DLABOLA, J. (ed.) Check list 1 - Enumeratio Insectorum Bohemoslovakiae. Acta Faunistica Entomologica Musei Nationalis Pragae, **15**, Supplementum 4., 160 pp.

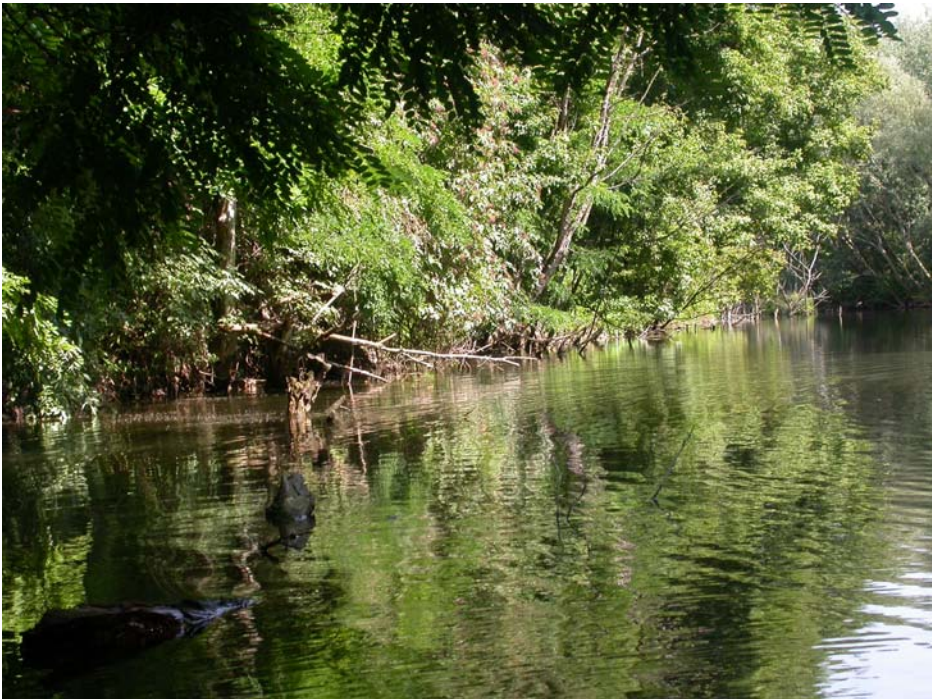
Srpica obyčajná (*Panorpa communis*) sa najradšej zdržuje v tieni vegetácie. (Foto Ľ. Vidlička)

Srpica malá (*Panorpa germanica*) sa od predchádzajúceho druhu líši nielen veľkosťou, ale aj tvarom škvŕn na krídlach. (Foto Ľ. Vidlička)

Komárovka lúčna (*Bittacus italicus*) zavesená na predných nohách čiha na korisť. Chytá ju zadným párom nôh v kľude či za letu. (Foto Ľ. Vidlička)

Malebné zákutie na ostrove Kopáč (Foto Ľ. Vidlička)